

LUND UNIVERSITY

Hemlös men inte bostadslös

Bengtsson, Ingemar

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Bengtsson, I. (2020, okt. 20). Hemlös men inte bostadslös. Bostadsbubblan.org.
<https://bostadsbubblan.org/2020/10/20/hemlos-men-inte-bostadslos/>

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Hemlös men inte bostadslös

Bostadsbrist är ett faktum för många hushåll, i betydelsen att de upplever påtagliga brister i sitt boende. Bristerna kan bestå i trångboddhet, kvalitetsbrister, bostad långt från arbete eller socialt sammanhang, höga bostadsutgifter eller osäker besittning till boendet (Bengtsson, 2020). För vissa hushåll är bristen närmast total och de saknar den basala tryggheten av ett säkert utrymme för person och ägodelar. Dessa personer brukar ofta benämnas *hemlösa*, även när det snarast är *bostadslös* som avses. Det är mycket möjligt att personerna också saknar *hem* men det som avses med uttrycket *hemlösa* är att de saknar *bostad*. I den här krönikan kommer jag att fundera högt om relationen mellan bostad och hem och som resultat av detta ge förslag på nya bostadslösningar som skulle kunna mildra vissa delar av bostadsbristen och samtidigt bidra till andra samhällsmål som social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet.

Den här krönikan är inspirerad av delningsekonomins framsteg. Grundläggande i delningsekonomi är att någon resurs kan utnyttjas effektivare genom att fler använder den. Det handlar om hur [privata varor](#) som ägaren utnyttjar bara då och då kan användas av fler personer än just ägaren. Det är viktigt att det handlar om privata varor och inte [kollektiva varor](#). Till skillnad från kollektiva varor kan privata varor endast konsumeras av en person i taget (rivaliserande konsumtion) och det är möjligt att begränsa konsumtionen av dem till vissa personer (exkluderbarhet). Delningsekonomi handlar om sätt att effektivisera utnyttjandet av vissa privata varor, särskilt varor med lång hållbarhet och låg delbarhet. Typiskt exempel på delningsbar vara är personbilen och typiskt exempel på delningsekonomi är bilpoolen. Genom att dela på användningen av en vara kan behovet av antalet varor minska och därmed produktionen och resursförbrukningen vid tillverkning och underhåll av varan. Det här gäller särskilt när användningen av varan inte är den enda orsaken till varans förslitning, utan där förslitning även sker när varan inte används. Detta gäller för en bil, som åldras i både absolut och relativ bemärkelse även när den står stilla. Det gäller även för bostäder. Den totala resursförbrukningen såväl som den privata kostnaden skulle minimeras ifall alla enheter av varan utnyttjades hela tiden, så att all förslitning orsakades av användning. En ytterligare positiv effekt av delningsekonomi och intensivare användning är att den yta som binds upp av bilen eller bostaden också kunde minska ifall färre enheter behövdes. Denna yta har en alternativ användning, t.ex. som jordbruksmark eller som grönyta i urbana miljöer. Kort sagt, om vi i högre utsträckning kunde dela på bostäderna skulle vi erhålla minskade privata kostnader och positiva effekter på ekonomisk och ekologisk hållbarhet.

Hur kan vi då dela på bostäderna? Det finns ett antal traditionella lösningar, som att leva i olika typer av familjekonstellationer så att fler personer kan utnyttja bostadens gemensamma utrymnen. Vad som räknas som privata respektive gemensamma utrymnen är beroende av sammanhanget men i Sverige torde sovrummet vara privat medan övriga utrymnen är gemensamma. I högre ståndsboenden kan även badrum/toalett ingå bland de privata utrymnen, som de ofta gör i villor i USA där varje sovrum ofta har ett eget badrum. Vad som är gemensamt respektive privat är helt enkelt en socialt konstruerad norm.

Att leva fler generationer tillsammans vore ett sätt att i högre utsträckning dela på bostaden. I viss mån har utvecklingen gått i den riktningen då ungdomar tenderar att flytta hemifrån allt senare. Den utvecklingen diskuteras dock i huvudsak som ett problem snarare än som en lösning för att spara på resurserna. Utvecklingen är inte heller resultatet av medvetna val i resurssnål riktning utan snarare resultatet av att både ägda och hyrda bostäder är svårtillgängliga för ungdomar, särskilt med tanke på att ungdomar etablerar sig på arbetsmarknaden vid allt högre ålder (Bengtsson, 2019). Äldres boendesituation diskuteras ganska mycket som ett problem i termer av att de bor i för stora

bostäder och att de lider av ensamhet. Den förordade lösningen i debatten verkar dock inte vara ett större inslag av storfamiljsboende, utan snarare diskuteras behovet av nytillkommande specialanpassade bostäder för små hushåll bestående av en eller två äldre personer.

Traditionellt finns även olika former av *kollektivt boende* som inte bygger på familjerelationer. Det är dock endast för studenter (samt i populärkultur som skildrar 68-andan) som det i modern tid haft mer än marginell betydelse. På de större studentorterna kan olika former av korridorboende utgöra en betydande andel av bostäderna för studenter. I korridorboendena har studenterna eget rum som fungerar som sovrum, studierum och förvaring medan kök och vardagsrum delas med övriga boende på korridoren. Lösningarna för toalett och badrum varierar mellan privata och gemensamma utrymmen men med en trend mot allt färre gemensamma lösningar. Generellt har korridorrummens andel minskat över tiden och storleken på korridorerna också minskat. Trenden är mot mer individuella lösningar.

På senare tid, som en del av – eller åtminstone inspirerad av – modern delningsekonomi, har nya kollektiva koncept utvecklats, ofta under namnet [coliving](#). Coliving kan väsentligen karakteriseras som ett korridorboende för icke-studenter där de boende har vissa privata utrymmen och delar på vissa gemensamma utrymmen. Den gemensamma nämnaren är att båda kopplar individen till ett boendekollektiv och att de i grunden utgör varianter på det familjebaserade boendet. De utgår från det familjebaserade hemmet och bygger vidare på idén om att ett hem baseras på ett avgränsat kollektiv. De har också liknande begränsningar. Ett problem med att boendet bygger på att individen ska ingå i ett specifikt kollektiv är att transaktionskostnaderna vid flytt är höga, både för in- och utflytt. Detta är förstås speciellt tydligt för familjen men gäller även för andra kollektiv. Dessa transaktionskostnader är oundvikliga för bostadskonstruktioner som har det familjebaserade hemmet som förebild. När den fysiska bostaden utgår från den familjeanpassade lägenheten eller villan blir det ofrånkomligen så att de ingående individerna blir tämligen beroende av varandra. Lägenhetens eller villans yttre väggar avgränsar bostaden och hemmet skarpt från samhället i övrigt, samtidigt som de gemensamma ytorna skapar ett beroende mellan individerna inom kollektivet. Kan vi tänka oss ett mer radikalt annorlunda sätt att bo?

Jag vill slå ett slag för *kapselboendet* som boendeform. Det är förstås inte lösningen på alla problem på bostadsmarknaden – eller ens särskilt många – men det skulle kunna vara en delösning för vissa hushåll. Dessutom är det en boendeform som skulle kunna ge en vidare samhällsnytta genom att gå före och visa vägen mot ett hållbarare samhälle, i ekonomisk, social och ekologisk mening.

Kapselboendet är ett minimalistiskt boende som hämtar sin inspiration dels från sovkapslar som den på bilden, från Bangkoks flygplats, och dels från litteraturen, där exempelvis författare som Ernest Hemingway och Charles Bukowski ofta skildrat bostaden på ett sätt som utmanar det rutinemässiga likhetssättandet mellan *bostad* och *hem*. I dessa skildringar är det uppenbart att bostaden kan vara en fysisk plats för vila och förvaring medan hemmet kan konstrueras på fler sätt än inom bostadens fyra väggar; hemmet kan konstrueras på kaféer och barer, parker och torg, eller på galoppsbanan.

Kapselboende skulle kunna passas in på små ytor i centrala lägen och därmed ge möjlighet för personer med stark preferens för just centrala lägen att kunna bo där, även utan hög betalningsförmåga. Boendeformen skulle kunna attrahera personer som känner sig hemma i urbana miljöer och ser det offentliga rummet som sitt hem. Det har blivit allt vanligare att människor sitter i offentliga miljöer och arbetar, t.ex. med en laptop på ett kafé eller på de nya flexibla kontorsformer som växer fram inom [coworking](#) -segmentet. Eller man ska kanske uttrycka det som att det har blivit allt vanligare, *igen*. Att det offentliga rummet fungerar som vardagsrum är ju mycket vanligt i exempelvis litterära skildringar av livet under mellankrigstiden. Ibland är det nyttigt att lyfta blicken och inte ta det omedelbart omgivande som oföränderligt och givet. Vi som lever nu är ju starkt präglade av att leva i en tidsålder präglad av [cocooning](#). Så har det inte alltid varit, begreppet (som kort innebär att man drar sig undan den skrämmande omvärlden till hemmets trygga vrå) myntades så sent som 1981. Den fixering vid hemmet (nästa gång du besöker en pressbyrå, räkna antalet tidskrifter som handlar om "hemmet") som vi idag tar för given är i ett större perspektiv ett historiskt undantag.

Kapselboende skulle på ett positivt sätt bidra till målen om ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Den ekonomiska aspekten är ganska självklar då färre resurser i form av både yta och material skulle åtgå och bostäderna skulle bli ekonomiskt tillgängliga för breda grupper, på marknadsmässiga villkor. Den ekologiska nyttan är om möjligt ännu enklare att se i och med att resursförbrukningen i form av material, uppvärmning och framförallt markutnyttjande skulle vara så mycket mindre än i traditionella boendeformer. Dessutom uppstår en sekundär positiv effekt för miljön genom att kapselboendet uppmuntrar till ett resurssnålt liv i övrigt. Kapselboendet är perfekt för den som vill *prylbanta*, oavsett om motivet är att må bättre genom att frigöra sig från prylarna eller om motivet är av mer altruistisk karaktär och grundas i en vilja att spara på jordens resurser.

Ekonomisk och ekologisk nytta till trots, den sociala aspekten är kanske ännu mer intressant. Ensamhet är ett problem som uppmärksammas i allt högre grad, exempelvis för unga. Ett boende i kapselboende innebär att man använder det offentliga rummet som både kök och vardagsrum och även som arbetsplats. Det här har positiva effekter både för individen själv, genom fler kontakter med andra människor, och för andra människor genom den *positiva externa effekt* som uppstår när fler människor tillbringar mer tid ute i det offentliga rummet; sannolikheten att du själv stöter ihop med intressanta människor ökar om fler människor bor i kapselboende, även om du själv inte gör det. Det skapas alltså en *win-win*-effekt. Precis som korridorrummet kan vara bra för en ny student i en främmande stad kan kapselboendet vara bra för unga vuxna som kanske nyss flyttat hemifrån eller från studentboendet och behöver skapa sig ett nytt socialt sammanhang, ett nytt hem. Om boendeformen slår igenom och blir vanlig kan den också leda till ytterligare positiva effekter för samhället, genom sin normbrytande karaktär. Ett boende i kapselform hänger ihop med en livsstil präglad av ett minimum av prylar och ett minimum av segregering. Ett kapselboende innebär en minimal privat zon och att man utanför den privata zonen lever i ett löst definierat kollektiv istället för ett snävt definierat kollektiv, som i en traditionell bostad. Kapselboendet kan förväntas att både attrahera och forma toleranta, inkluderande människor och kan på så sätt bidra till en samhällsutveckling som i stort går mot ökad tolerans och minskad segregation. Det är förstås inget Alexanderhugg mot intolerans och segregering, men alla bäckar små är välkomna bidrag till ett öppnare samhälle.

Hur skulle då kapselboende kunna se ut? Kanske som på fotot från Bangkoks flygplats. Det vore den verkligt minimala formen, med plats för säng och garderob/resväska. Ett rimligt tillägg vore nog ett kylskåp, för att kunna förvara mat och dryck över dygnet. Helst inte mer än så. Det innebär att endast el behöver anslutas. Förutom att det gör bostäderna billigare gör det dem också enkelt flyttbara, vilket gör att de blir perfekta till att utnyttja tillfälliga utrymmen som uppstår i den transformation av staden som är ständigt pågående. Toalett- och duschutrymmen bör finnas i närheten och kan antingen utformas endast för de boende i kapselboendet eller som helt publika inrättningar; vi behöver ju inte gå särskilt långt tillbaka i historien för att hitta en tid då kollektiva badhus var vanligt förekommande, i städerna. Upplåtelseformen bör vara hyresrätt eller äganderätt (ägarlägenhet). Bostadsrätt skapar bindningar mellan de boende som ökar transaktionskostnaderna. Vissa regler behöver ändras eftersom den här typen av bostäder idag endast är möjliga att hyra ut som hotellboende och inte som stadigvarande boende. Antingen kan kraven på bostäder generellt liberaliseras eller, vilket vore en mindre förändring, skapas en ny boendeform med egna, enklare krav på bostadens kvaliteter. På liknande sätt som parkeringsnormen idag kan uppfyllas genom att köpa platser av annan fastighetsägare i närheten skulle fastighetsägaren av kapselboendet kunna visa på att det finns badhus och matställen i närheten som säkerställer att den boende får sina basala behov tillgodosedda.

Avslutningsvis ska vi knyta an till rubriken "Hemlös men inte bostadslös". I texten har vi ifrågasatt *hem-normen*; att man måste ha ett särskilt fysiskt hem för att känna sig hemma. Att ha ett särskilt hem innebär en resursförbrukning som är privat och socialt kostsam. Att ha t.ex. kök, badrum och vardagsrum stående tomma och outnyttjade större delen av dygnet är inte ett effektivt utnyttjande av byggnader eller utrymmen, varken för individen eller för samhället. Att hitta sätt att utnyttja dessa utrymmen bättre är angeläget. De traditionella lösningarna handlar om att bo traditionellt men trängre, eller att bo i andra kollektiva konstellationer än familjen. Kapselboendet erbjuder något nytt som bättre passar den moderna individualistiska men samtidigt toleranta människan, som inte vill avskärma sig från det stora samhället genom att inordna sig i ett specifikt kollektiv. En människa som känner sig hemma i den urbana miljön men som inte behöver ett fysiskt hem. Med en grupp av sådana människor synliga i varje stad kommer det också bli synligt hur resurskrävande hem-normen är. Kanske kommer *hemska* därför bli ett lika vanligt uttryck som *flygskam*, om några år?

Bengtsson, I. (den 19 11 2019). *Stockholmare, flytta tid bostäderna finns*. Hämtat från Smedjan:
<https://timbro.se/smedjan/stockholmare-flytta-dit-bostaderna-finns/>

Bengtsson, I. (2020). *Bostadsbrist och kommunens roll i bostadsförsörjningen, WP 2020:2*. Lund: Fastighetsvetenskap, LTH, Lunds universitet.

Ingemar Bengtsson